25.000 Urteko irudiak Orio-ko Altserri Aitzuloan

JUAN SAN MARTIN

Donostiako «Aranzadi» alkarteak oraintxu argitaratu du *Munibe*, bere aldizkaria. Zenbaki berezia dator, guzia Orioko Altxerri aitzuloari buruz.

Altxerriko arpea, orain zortzi urte azaldu zan lurraren azalera, arrobian dinamita lertu zanean. Gero, «Aranzadi»'ko espeleologo gazte batzuek asi ziran aitzulo ura aztertzen. Eta, geienetan gertatzen dan bezela, uste gabean, 1962-gn. urteko urrillaren 28-an, leiza-ikerle ari ziran Felipe Aranzadi, Juan Gurutz

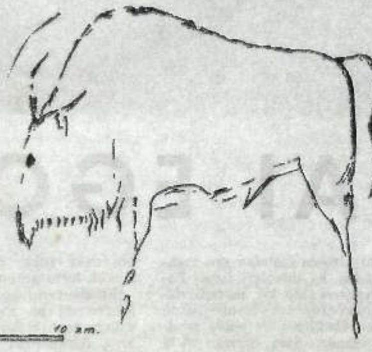

Bikuña eta Xabier Migliaccio donostiar estudiante gazteak konturatu ziran ormetan irudiak zeudela. On Joxe Miel Barandiaran-i aitzen eman zien eta orduan asi ziran estudioak.

Belaxe parte eman zien Aldundegiari eta laister itxi zuten sarrera, nor nai sartu ez zedin. Ta ordutik onerakoak ditugu orain *Munibe*-k dakarzkin estudioeen azalpenak.

Lenbiziko, Dijon-go Unibersidadeko P. Rat eta A Delingette-ren geoloji estudios dakar, inguruko karaitzak eta aitzuloaren sorkera adieraziz. Eta ondoren Barandiaranen lan luze bat, irudieri buruz.

Irudi oso ta zatien artean, guztira, eunen bat bai omen dira. Geienak ikatz beltzez egiñak, batzuek pintatu gabeak eta banakaren bat kolorez. Arkitzen diran irudi oiek era askotarikoak dira: bisonte, orkatz, azeri, basauntz, zezen, zaldi, arraiñ eta abar. Ta asko ta asko garbi berezi eziñezkoak. Barandiaranek ederki dionez, maiz, naita egiñak izango zirala irudien agiri bete gabe oiek, arraskatutako ormetan. Sarri seiñale batzuek bakarrik agiritzat (zaldi, basauntz, zezen) euskal mitolojian oraindik ere lurpeko eremuetako biztanletzat daudenak. Esan daiteke, artistak edo artiak beren ustezko munduko izatea adierazi nai zuela eta ez errealidadeko agerkuntza, misterioz estalirik baizik; artezko egia, ta ez argazkizki antz irudia.

Aspeko lurrean bear bezelako azterketa egin arte, nekeza da noizkoak diran ziurtasunez erabagitzea, baiña uste da Solutrense garaiaren azkenaldikoak eta Magdaleniensearen erdi aldera artekoak dirala. Beraz, orrela izatera, 25.000 urte barrena dituzte.

Goi-Arriaroko Franco - kantauria kultura ezagunekoak dira.

Kultura orri buruz aipamen labur bat egin nuan «Euskalerriko arte zaarraren sustraiak, Santimamiñeko aitzuloan» idaz-lanean (ikusi Z. ARGIA, 79'gn. zenbakia - Dagonilla 30, 1964). Dordoña-tik Asturiasera bitartean, lurpeko eremuetan, arkitzen da Arriaroaren erdi ingurutik azkenaldera, agiri bereziz. Eremu oietan, gizonak, alkarren arteko arreman estuak izan zituzten beren bizi moldeetan. Nabari da kidetasunez iraun zutela millaka urte askoan.

Gipuzkoa, Franko-kantauri lurraldearen erdian izanik, ez zan arritzekoa pintura oiek arkitzea; arritzekoa izango zan ez arkitzea. Oraindik, Gipuzkoan aitzulo asko daude ondo ikusteke, ta ez jakin zer billatu daitekean. Aizbitarte (Errenderia), Urtiaga (Itziar) eta Lezetxiki (Mondragoen) ziran, batez ere, beste batzuen artean, Solutrense ta Magdaleniense garaiko bizitza agiriak eman zituztenak beren lurpeko azketetan; batez ere zenbait ezurretan arkitzen ziran era bereko irudiekin.

Isturitze, Santimamiñe eta Venta de Laperra tartean aspaldiko urteetan egoan orma-pinturen utsunea betetzera etorri ziran Etxeberri, Alkerdi, Sasixilloaga eta Goikolaua, eta orain Altxerri beren artean pinturarik geien agertuaz.

Altxerriko irudi oietan dinamika gutxi arkitzen da, beren zaartasunaren agiritzat. Estilu arkaikoz egiñak dira.

Orain artean, pinturak dituzten aitzulorik geienak dute alkarrengandik zerbait berezigarri, ta Orioko onek, irudi asko izateaz gaiñera, ta Euskalerrian Santimamiñekoak beiño zaarragoak izatetik aparte, ba dute egiteko teknika berezi bat, beste lekutan oraindik arkitu ez dana: irudiak egiteko, agiri da, aurrez ormak arraskatuak izan dirala. Egiteko era ori ez bai da ezagutzen orain arte arkitu diranetan. Ta, orrezkaiñera, lau metro luze eta bi altu daukazen bisonte bat arkitu da. Dakigunez, iñun ez da billatu orrelako irudi erraldoirik.

Munibe, irudi oien dibujuz eta fotografiz ongi ornitua dator. Ta, irakurlea errez konturatuko danez, batez ere bisontearen dibuju onetan, estilizatzeko eraren ardura bazala. Beraz, gizonean, barne-gogoaren kezka eragiña bazala.

Altxerrikoa, zorionezko agerpena izan da gipuzkoarentzat.

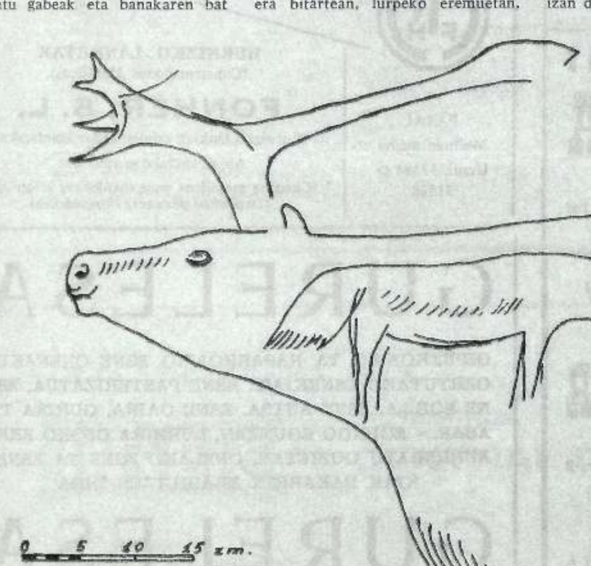

U. S. A. BARRUTIK

JK. MALLEA OLAETXEA

Erreza da esatea USA ere Rusia'n pare dabiliela, mundu guzia nola azpiratuko, ta bere kapitalismoakin danok katigatu nai gaituala. Erreza ori ta olako batzuk esatea. "Imperialismo yanki". Ta ezin ukatu zearo; "Diktadore demokratak" ere noizik-bein ikusten dira-ta. Europa'n gazte asko dagoz amerikanuen politika maite ez dutenak; De Gaulle'n eragiña gatik sarri. ZERUKO ARGIA'n ere irakurtzen ditugu batzutan olako iritziak.

Baña... pentsa dezagun zer gertatuko litzaken amerikanuak etxean egongo balira lasai-lasai telebixtari begira, gauzei bere bidetatik joaten utziaz... Viet-Nam da gaurko eztabaida aundia. Asko asarre. Zergatik sartu dira an amerikano oiek? Ta, Kennedy zanaren denporako "anka sartze" ura ezkero, zer besterik egin zezaketen? Ordun, bai, ordun oker jokatu zuten, baña gauzak gaurregun dauden bezela egonik, komeni al da atzera egin eta komunistai "sokia libre" ematea? Sto. Domingo'ko asuntuadiferentea da noski. Ta au aitatu dugun ezkero, Cuba'z esango dizuet zerbait.

Periodikutan zabaldu ez dana, nere ustez.

Fidel Castro La Habana'n altxatu zanean, Batista'ren ejerzitoa lan aundi gabe jabetu omen zan uriaren parte geienetaz, eta, oraindik Castro'ren mendean zegoan alderditxoa atzera zijoaztela, USA'ko gobiernuaren agindu auxe jaso omen zuten, eta, asaldatuen alderdi ura pakean uzteko, ta konkistatzen asten baziran, USA'ko ejerzitua sartuko zala tartean.

Istori ori apaiz batek esanda dakit, ta jesulagun ura La Habana'n bertan arkitzen zan ordun. Andik Sto. Domingo'ra aldatu bearra izan zuan eta, Jainkoak ala nairik, emen ere beste erreboluzio batek arrapatu zuan. Eta, berriz ere Cuba'ko istori ber-bera gertatu zala esan zidan, bai komunisten aldetik, bai yankitarrenetik: Sto. Domingo'ko gobiernuaren ejerzitua azkenengo errebelde apurrak sometitzen eta alei armak kentzen ari zala, USA'tik mensajea jaso ta "gauzak daudenetan uzteko, pakean". Orrela, errebeldeak berriz indarberritu ziran, eta zaltza-naasteak gaurdaño luzatu.

Apaiz orrek bere begiz ikusi ditu goian esandako kontuok. Gero, Sto. Domingo'tik igesi New York'era eldu zan eta emen jalgi zizkidan jalgitzekuok. Aita Jose Diaz da bere izena. Apaiz orrek, ikusitakoak ikusita, etzuan batere uste onik amerikanuen asmoengan. Sto. Domingo'koa ez omen da izan Cuba'koaren bigarren edizioa besterik, agiri-agirian izan ere: Asikera berdiñak, propaganda berdiña, irrati-saio berdiñak, eskeintza berdiñak, arrazoi berdiñak, joka' ide berdiña. Komunisten jokoa bista-bistan lenbiziko momentutik. USA'k ura "ikusi" nai izan bazuan, begiak zabaldu besterik etzeukan, eta gobiernuari bere garbiketa bukatzen utzi, besterik ez. Baña Cuba'koa gertatu zan: yankitar gudariak errebeldeak defenditzen.

Gertakizun auen ariari tira egiñaz galdera mamitsuak atera ditzakegu: Amerikanuak ez al zuten Castro'ren komunistatasunik usnatu? Zelatarien bitartez edo, ez al zekiten tutik ere? Eman dezagun ezetz. Alabaña, puntu bi auek nola explikatu? Lenengo: zergatik sartu bear ziran Cuba'ko gobiernuaren gudarien kontra? Bigarren: Sto. Domingo'n Cuba'ko istoria berritu daiarik eta errebeldeak komunista garbiak zirala ikusirik, zergatik asi aiek defenditzen? Zer pentsatu bear dugu, amerikanuak ez dabiltzala benetako alegiñak egiten komunismuaren kontra?

Galdera auetatik konklusio borobillak datoz —berez—, ta bat auxe da, askoei entzuten zaiena: komunismoak azpijan aundia egin duala USA'n, Gobiernuaren tripatan sartzeraño. Izan ere, Rusia ta Komunismuaren "agiriko" etsairik aundiena USA dan arren, ez uste Johnson'en soroetan "olua" erein ezin leikenik. Eta erne. Komunismoaren indarra ez-baña diabruarena dala diote infernua sinisten dutenak; ta amerikanuen materialismuaren zigorra dala ere bai beste batzuk.

Ipar Amerikako "komunismu asi ez ote dan, pentsatzen nago ixil" au bere adarrak erakusten ni orain. Ez da lenbizikoa ez estrañakoa baña bai "oargarria" urrillaren 15'eko manifestazio-olatua.

Gaztedia nunai azaltzen da urduri gaurregun, estudiantea buru dala. Alaxen USA'n. Urrillaren esandako egunean bereziki azaldu ziran Estadu Batuen barna. Telebixtak merezi duan inportantzia eman dio, orobat periodiku ta abar. Gobiernuak ere bai. Bederatzi tokitan beste ainbeste manifestazio, egun berean, ta geiago ere izan dira urrengo egunotan. Esan bezela, geienak gazteak eta estudianteak asko, California, Haward'ko Unibersidadea, Wisconsin, New York, Chicago ta abar izan ziran oietako toki batzuk.

Telelrudi ugari eman ziguten. Mutil bizardunak ikusten ziran, nesken pareko illezapakin, existentzialista itxurako neskak, kitarrekin kantuan danak. Zer zan arrazoia? Zer eskatzen zuten ala kalean azaltzean? USA Viet-Nam'dik atera dedilla; orra eskatzen zutena. Poliziak ez zuan lanik izan paketsu azaldu ziralako. Manifestazio auek emandako "zartada" ere sentitu kenduan. Iru edo lau senadore ta politiko-aundi agertu ziran euren iritziakin, kezkati ta mindu samar. Guziak bat zetozten ontan: Komunisten lana zala. Oregon'go senadorearen iritzia, "Gobiernuaren politikaren kontrako manifestazio oiek ez litzakez permititu bear". Ta gorago esan bezala, Johnson'en albiste-emalleak ere egin ditu komentario batzuk.

Era ontako manifestazio ta itzak nunai entzuten dira ta motiborik ez da palta. Egunoro egunoro Viet-Nam'go gorabeharak ikusi egiten ditugu telebixtan, —eta bertan-bertan artutako borroka benetakoak ere bai iñoiz—. Ildakoak eta gastuak, berriz, ez dira aaztu-errezak, eta guzi au kolkoan gordetzea ere ez. Johnson'ek badu lan.